

RECENSIES

uitdrukkelijk plaatsen. Het is een verantwoorde, goed geschreven, regionale geschiedschrijving: een eerste inventarisatie van de industriële ontwikkeling in het gebied, die de lezer veel boeiende informatie verschaft.

T. J. Boschloo

P. Boomgaard, *Children of the colonial state. Population growth and economic development in Java, 1795-1885* (Dissertatie Vrije Universiteit 1987; Amsterdam: VU uitgeverij, 1989, 247 blz., f49,50, ISBN 90 6256 783 5).

In dit *cum laude* bekroonde proefschrift tracht Peter Boomgaard een moderne analyse te geven van Java's sociaal-economische structuur in de negentiende eeuw. Aangrijpingspunt is de zeer omvangrijke literatuur over de vraag welke factoren verantwoordelijk zijn geweest voor de exceptioneel grote bevolkingsgroei op het eiland dat in het centrum lag van de Nederlandse koloniale inspanningen. De studie is opgebouwd uit drie delen. Begonnen wordt met een beschrijving van Java's politiek-bestuurlijk systeem. Vervolgens analyseert de schrijver de sociaal-economische structuur, om in de laatste twee hoofdstukken te komen tot de kern van het betoog: de demografische ontwikkeling op Java tussen ca. 1795 en 1880.

Gezien de omvang en complexiteit van het kwantitatieve en kwalitatieve materiaal dat aan dit werk van nog geen 250 pagina's ten grondslag ligt, kan het schrijven ervan niet anders dan een *tour de force* geweest zijn. Vanuit nieuw verzamelde archiefgegevens wordt, met behulp van nu gangbare statistische methodieken, getracht een nieuwe synthese te realiseren, die, zo lijkt het, een einde moet maken aan alle diffuse deelbenaderingen die in het verleden zijn geprobeerd. Het kan derhalve niet anders dan dat Boomgaards boek enerzijds in de toekomst zal fungeren als een standaardwerk op dit terrein, anderzijds echter, door de ambitieuze doelstelling, tot veel nieuwe discussie aanleiding zal geven. De grote systematiek en de leesbare (hoewel soms wat 'docerende') stijl zullen zeker bijdragen aan een wijde verspreiding.

De benadering van Boomgaard is die van de economisch historicus die complexe cijferberekeningen wil uitvoeren binnen de grenzen die de kwalitatieve informatie hem stelt. Hierbij rijst een aantal problemen. Ten eerste, de betrouwbaarheid van elk van beide parameters. Ten tweede, de verbinding die tussen beide grootheden wordt gelegd. Wat betreft de betrouwbaarheid van de cijfermatige gegevens is de schrijver duidelijk. Zo zijn er pas vanaf 1880 betrouwbare bevolkingsstatistieken voor bijna alle residenties op Java beschikbaar (167). Cijfers voor andere grootheden, zoals grondgebruik, inkomens, arbeidsverdeling en dergelijke zijn vaak uiterst wisselend van kwaliteit. In feite wordt derhalve in dit boek een pre-statistische periode behandeld.

Met betrekking tot de kwalitatieve informatie (over koloniaal-economische politiek en de veranderingen in grondgebruik, vormen van sociale organisatie en arbeid) tracht de schrijver zich aan een kakofonie van opinies te onttrekken door terug te grijpen op de primaire bronnen voor het trekken van zijn eigen, nieuwe conclusies. Erg verrassend zijn die conclusies overigens niet: het belang van de non-agrarische sector, het naar buiten gerichte karakter van de Javaanse economie en maatschappij en de variatie in regionale sociaal-economische patronen sluiten rechtstreeks aan op recente publikaties van Fasseur, Elson, Fernando, Knight, Van Niel, White en anderen.

De kracht van Boomgaards benadering moet dus liggen in de verbinding van de twee grootheden. De wijze waarop deze wordt gerealiseerd is die van de generalisatie. Zowel de kwalitatieve als de kwantitatieve informatie wordt herleid tot een *all-Java* paradigma met de

volgende hoofdconclusie: de jaarlijkse bevolkingsgroei was voor 1850 lager dan erna, omdat enerzijds het sterftecijfer na 1850 afnam en anderzijds de arbeidsmogelijkheden in de niet-agrarische sector toenamen. Met andere woorden, de Javaanse vrouw paste haar vruchtbaarheid aan aan de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Resultaat was een, naar maatstaven van een niet-geïndustrialiseerde samenleving, grote bevolkingsgroei van jaarlijks gemiddeld 1,4 % over de negentiende eeuw.

Boomgaards werk heeft reeds de nodige aandacht getrokken in het buitenland, met name in Australië waar zich een belangrijk gedeelte van de wetenschappelijke discussie over de sociaal-economische geschiedenis van Indonesië afspeelt. In een recent besprekingsartikel in de *Asian studies review* (november 1990) onderwerpt Roger Knight het boek aan stevige kritiek. Naast een meer persoonlijke noot (er zou een selectief gebruik zijn gemaakt van recente literatuur om reeds aangedragen opinies als eigen vondsten te presenteren), haalt Knight de hekel over een van de basisargumentaties van de schrijver. Zijns inziens wordt zonder goede feitelijke onderbouwing door Boomgaard wederom de stelling betrokken dat het cultuurstelsel heeft geleid tot een daling van de levensstandaard van de Javaanse boer. Inderdaad, zo dunkt mij, valt op een calculatie die alle geldinkomsten tot een standaard rijstequivalent converteert en alle niet-agrarische inkomsten buiten beschouwing laat (97-100) wel het een en ander af te dingen. Het lijkt erop dat we weer aan het begin staan van een hernieuwd *standard-of-living* debat zoals dat in de laatste dertig jaar reeds is gevoerd naar aanleiding van het boek van Clifford Geertz.

Boomgaard heeft een moedige poging gedaan een synthetisch werk over een uiterst complex onderwerp te schrijven en verdient daarvoor de nodige lof. Hoe knap dan ook, het probleem van deze studie blijft echter gelegen in de onmogelijkheid legitieme generalisaties te maken op basis van onbetrouwbare cijfermatige gegevens welke geanalyseerd worden aan de hand van kwalitatieve data, die getuigen van een zeer grote lokale en regionale verscheidenheid. De vraag is dus of met dit boek niet een nieuwe mythe over het koloniale Java is geïntroduceerd.

V. J. H. Houben

L. de Gou, ed., *De Staatsregeling van 1798. Bronnen voor de totstandkoming* (2 dln., Rijksgeschiedkundige publicatiën, kleine serie LXV, LXVII; 's-Gravenhage: Bureau der Rijkscommissie voor vaderlandse geschiedenis, 1988, 1990, lxxii + 636 blz., vi + 564 blz., f105,-, f70,-, ISBN 90 5216 002 3, 90 5216 014 7).

Wie het grote aantal studies overziet, gewijd aan de Staatsakten die sinds 1579 en 1581 de federatieve basis van de Nederlandse Republiek bleken te vormen, moet zich wel verbazen over de geringe aandacht die de staatsregeling van 1798 heeft gekregen. Uit de handboeken, van Colenbrander tot Schama, leren wij dat vlak voor die eeuwwisseling de eenheidsstaat werd gevestigd. De rechten van de mens werden in de constitutie vastgelegd die tevens de competentiegrenzen tussen de drie machten trok. Er bestond op papier een bescheiden democratie gebaseerd op beperkt mannenkiesrecht. Toen in 1838 de belangrijkste *nationale* wetboeken werden ingevoerd, memoreerde Thorbecke de eis tot codificatie die de staatsregelingen sinds 1798 hadden gesteld (*Historische schetsen*, 1860, 38).

De oudste constituties hebben een enorme invloed op het rechts- en cultuurleven van de Nederlandse natie uitgeoefend. Ze zijn onderschat door historici die er slechts een verdorven vrucht van de revolutie in konden zien, of wier gebrek aan rechtskennis er de betekenis van verhinderde te schatten. De snelle opeenvolging der grondwetten (1801, 1805, 1806, Inlijving)